

FAMO- „Monitorovanie odborných pracovných síl – pravidelný prieskum ponuky a dopytu po odborných pracovných silách v prihraničnom regióne medzi východným Rakúskom a Slovenskom“

Výskumné štúdie , relevantné k projektu FAMO

Vypracoval: Inštitút pre výskum práce a rodiny, partner projektu FAMO

Riešitelia: Bednárík, R.
Kostolná, Z.
Kešelová, D.

Bratislava, október 2008

Projekt je podporovaný finančnými prostriedkami z Európskeho fondu regionálneho rozvoja v rámci programu „Cezhraničná teritoriálna spolupráca Slovensko- Rakúsko“ a je kofinancovaný Ministerstvom výstavby a regionálneho rozvoja

Úvod

V súlade s obsahovým zameraním projektu „Monitorovanie odborných pracovných síl – pravidelný prieskum ponuky a dopytu po odborných pracovných silách v prihraničnom regióne medzi východným Rakúskom a Slovenskom“ FAMO, bola partnerskou inštitúciou, Inštitútom pre výskum práce a rodiny vypracovaný informačný materiál, ktorý mapuje výskumné poznatky v predmetnej oblasti za región Slovensko.

V správe sme sa zamerali na výber štúdií, ktoré reprezentujú výskumné aktivity na Slovensku v oblasti pracovnej migrácie, nelegálnej práce a monitorovania dopytu a ponuky kvalifikovanej pracovnej sily.

Oblasť pracovnej migrácie reprezentujú výskumné štúdie Inštitútu pre výskum práce a rodiny Hanzelová, E. Kostolná, Z. Reichová, D. „Sprístupnenie trhov práce vo vybraných krajinách EÚ a vývojové trendy na trhu práce v SR“ z roku 2006 a od tých istých autoriek „Migračný potenciál obyvateľstva SR: sprístupnenie trhov práce vo vybraných krajinách EÚ a vývojové trendy na trhu práce v SR“ z roku 2007. Z hľadiska monitoringu ponuky pracovnej sily v prihraničnom regióne sme do správy zaradili aj štúdiu publikovanú v karentovanom odbornom časopise Sociológia od autora Bahnu, M. „Latentná ekonomika kultúrnej výmeny au pair“, z roku 2005.

K problematike nelegálnej práce boli do správy zaradené dve výskumné štúdie jedna od autorov Bednárík, R., Danihel, M., Sihelský, J. „Nelegálna práca v podmienkach Slovenskej spoločnosti“, ktorá bola publikovaná v roku 2003, pred zásadnými legislatívnymi úpravami v tejto oblasti a druhá výskumná štúdia vypracovaná Ústavom pre výskum verejnej mienky pri Štatistickom úrade, Marchevský, P. „Vnímanie nelegálnej práce slovenskou verejnosťou“, publikovaná v roku 2005.

Tretiu oblasť reprezentuje najnovšia štúdia z roku 2008 E. Hanzelovej „Analýza dopytu po práci a kvalifikačnej štruktúry voľných pracovných miest vo väzbe na ponuku práce“. Výsledky empirického prieskumu zameraného na monitoring aktuálneho rozsahu kvalifikačnej skladby pracovnej sily požadovanej zamestnávateľmi v SR predstavujú predbežný čiastkový výstup – pre potreby MPSVR SR. Štúdia bude dostupná na www.sspr.gov.sk v decembri tohto roku.

Hanzelová, E. – Kostolná, Z. – Reichová, D. „Sprístupnenie trhov práce vo vybraných krajinách EÚ a vývojové trendy na trhu práce v SR“. Bratislava : IVPR, december 2006, 109s.

Expozícia problému a použité výskumné metódy

Štúdia sa zaoberá problematikou nadnárodnej pracovnej migrácie s ohľadom na vývoj na domacom trhu práce po 1.máji 2004, teda po vstupe SR do Európskej únie a po sprístupnení trhov práce vybraných štátov z pôvodnej EÚ 15 novým členským štátom. Štúdia je spracovaná v dvoch kapitolách. V prvej kapitole sú obsiahnuté teoretické východiská v oblasti migrácie, hlavné zistenia empirických prieskumov a v závere je prezentovaný expertný odhad dopadu čiastočného sprístupnenia trhov práce krajín EU na

vývoj nezamestnanosti v SR. Druhá kapitola je venovaná detailnej analýze výsledkov empirických prieskumov zameraných na zistenie migračného potenciálu v súbore klientov Európskych služieb zamestnanosti (EURES) a absolventov verejných vysokých škôl.

Ťažisko štúdie tvoria výsledky empirických prieskumov, ktoré sa realizovali v roku 2006 v dvoch etapách.

Empirický prieskum cieľom, ktorého bolo získať informácie o faktoroch a bariérach ovplyvňujúcich pohyb pracovnej sily za prácou do zahraničia, identifikovať ekonomické, sociodemografické a teritoriálne aspekty sklonu k pracovnej mobilite do zahraničia a zistiť dôvody záujmu o prácu v zahraničí, pracoval s výberovým súborom 938 respondentov – klientov systému EURES, ktorí v čase realizácie prieskumu využili služby EURES. Absencia údajov o sociodemografickej štruktúre klientskej základne systému EURES neumožnila použiť metódu kvótného výberu pri tvorbe výberového súboru. Výberový súbor bol kreovaný na základe rovnomerného stanovenia počtu v jednotlivých okresných úradoch práce vo všetkých krajoch SR. Pre terénny zber údajov bol použitý štandardizovaný polokategorizovaný dotazník obsahujúci otázky identifikačného, indikačného a postojového charakteru. Zber údajov sa realizoval v mesiacoch júl –august 2006.

Druhý empirický prieskum cieľom, ktorého bola identifikácia sklonu študentov vysokých škôl k migrácii za prácou bol realizovaný na výberovej vzorke 802 absolventov posledných ročníkov bakalárskeho a magisterskeho štúdia. Výberový súbor tvorili absolventi 16 verejných vysokých škôl a univerzít v SR. Zber terénnych údajov bol realizovaný v mesiacoch máj- jún 2006.

Hlavné výsledky a výskumné zistenia

Výsledky, ktoré priniesla štúdia na základe prieskumu medzi klientmi EURES umožnili zachytiť nasledovné trendy. Typickým migrantom so záujmom migrovať za prácou do zahraničia bol v roku 2006 muž vo veku od 18 do 34 rokov so stredoškolským vzdelaním s maturitou, slobodný, bez záväzkov. Z hľadiska statusu na trhu práce medzi záujemcami o prácu v zahraničí prevažovali nezamestnaní (uchádzači o zamestnanie evidovaní na úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny a dobrovoľne nezamestnané osoby). U uchádzačov o zamestnanie prevažovali osoby krátkodobo evidované na úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny.

Prieskum potvrdil z hľadiska priorizácie migračných pohnútok vysoký stupeň významnosti charakteristík akými sú dosiahnutý stupeň vzdelania, vek, status na trhu práce a rodová príslušnosť.

Kľúčovým faktorom odchodu za prácou do zahraničia je predsavzatie zarobiť si. Typickým predstaviteľom migranta, ktorý chce vycestovať za vyšším zárobkom je respondent s stredoškolským vzdelaním, stredného veku, muž s pracovným statusom zamestnaný alebo pracujúci ako samostatne zárobkovo činná osoba. Respondenti s nižším vzdelaním (základným), ľudia vo vyššom veku nad 45 rokov a nezamestnaní častejšie deklarovali záujem odísť pracovať do zahraničia pre absenciu možností pracovného uplatnenia sa na Slovensku. U respondentov s vyšším vzdelaním (vysokoškolským) a mladých do 25 rokov a žien medzi migračnými pohnútkami dominoval záujem zdokonaľiť sa v cudzom jazyku a získanie pracovných skúseností..

Spomedzi inhibítorov na potenciálnych migrantov najčastejšie pôsobila komunikácia v cudzom jazyku a dlhodobé odlúčenie od rodiny. Faktor dlhodobého odlúčenia od rodiny sa prejavil častejšie u ženatých v porovnaní so slobodnými, rozvedenými a ovdovenými.

Najpreferovanejšími štátmi u potenciálnych pracovných migrantov boli Veľká Británia (31,1%), Nemecko (17,5%) a Írska republika (15,3%).

Rakúsko s 11% záujemcov o pracovné uplatnenie v zahraničí sa umiestnilo ako štvrté v poradí.

Na možný odlev kvalifikovanej pracovnej sily a prehĺbenie disparít na trhoch práce nových členských krajín po sprístupnení trhov práce niektorých členských štátov EU bol zameraný druhý prieskum citovanej štúdie. Výsledky prieskumu v oblasti pracovnej mobility vysokoškolsky vzdelanej pracovnej sily do krajín Európskej únie, ktoré sprístupnili od 1. mája 2004 svoje pracovné trhy pre nové členské krajiny, nepotvrdili hypotézu o odleve vysokoškolsky vzdelanej pracovnej sily do zahraničia z dôvodu absencie pracovného uplatnenia sa na domácom trhu práce. Dominantný počet študentov, ktorí končili bakalárske a magisterské štúdiá na verejných vysokých školách v SR v čase realizácie prieskumu veril, že po absolvovaní štúdiá sa uplatní sa domácom trhu práce. Takmer 45% vysokoškolákov bolo presvedčených, že sa uplatnia vo vyštudovanom odbore a v pozícii vyžadujúcej vysokoškolské vzdelanie. Presvedčenie o nájdení si pracovného uplatnenia na Slovensku záviselo od študovaného odboru. Medzi budúcimi absolventmi prírodných a technických vied bolo najmenej tých, ktorí mali obavy o svoje uplatnenie na Slovensku. Najväčšie obavy mali absolventi lekárskeho a farmaceutického odboru. Medzi absolventmi lekárskeho a farmaceutického odboru bol najvyšší počet záujemcov o pracovné uplatnenie v zahraničí. Celkovo viac ako polovica (56,2%) respondentov z radov vysokoškolákov v končiacich ročníkoch malo záujem po absolvovaní štúdiá si nájsť prácu v zahraničí. Dôvody boli podobné ako u klientov EURES: finančné aspekty, získavanie životných a pracovných skúseností, zdokonaľovanie sa v ovládaní cudzích jazykov, lepšie pracovné podmienky, získanie praxe v odbore. Takmer polovica respondentov chce v zahraničí pôsobiť po dobu od jedného do piatich rokov. Približne 6 respondentov zo 100 uvažovalo o trvalej migrácii, Najvýraznejší migračný sklon bol zaznamenaný v skupine absolventov lekárskeho a farmaceutického odboru. Nezáujem o pracovnú migráciu do zahraničia odôvodňovala väčšina respondentov vidinou pracovného uplatnenia sa na Slovensku a rodinnými záväzkami a povinnosťami.

Na základe expertných vyjadrení odhadu vývoja pracovnej migrácie po roku 2006 možno dedukovať ďalší vývoj v oblasti pracovnej migrácie. Aj po roku 2006 mal byť najvyšší migračný potenciál medzi mladými ľuďmi z dôvodu lepších jazykových znalostí, absencie rodinných záväzkov a vyššej pracovnej flexibility. Hlavným dôvodom pracovnej migrácie do zahraničia mal byť aj naďalej finančný aspekt. V roku 2006 boli podľa odhadov EURES už ustálené migračné toky. Aj pri postupom otváraaní trhov práce ďalších štátov EÚ, nebol v nich zaznamenaný dramatický nárast počtu pracovných migrantov zo SR.

Diskusia, závery

Predmetná štúdia poskytuje pomerne rozsiahlu informačnú základňu o základných migračných trendoch za prácou občanov SR po sprístupnení trhov práce vo vybraných krajinách EU. Na základe výsledkov dvoch samostatných empirických prieskumov vyvracia hypotézu o masívnom odlive pracovnej sily zo SR. Iba minimálny počet respondentov z radov klientov EURES malo záujem sa v zahraničí uplatniť natrvalo. Nepotvrdila sa ani hypotéza o masívnom odlive vysokoškolsky vzdelaných mladých ľudí do zahraničia z dôvodu absencie voľných pracovných miest v SR. Dramatický nárast počtu pracovných migrantov zo SR pri postupnom otváraaní trhov práce ďalších štátov EU, nepredpokladajú ani expertné odhady EURES zaradené do štúdie.

Hanzelová, E. – Kostolná, Z. – Kešelová, D. „Migračný potenciál obyvateľstva SR: sprístupnenie trhov práce vo vybraných krajinách EÚ a vývojové trendy na trhu práce v SR“. Bratislava : IVPR. December 2007, 92s.

Expozícia problému a použité výskumné metódy

Štúdia sa zameriava na analýzu reálnych migračných tokov a migračného potenciálu občanov SR v roku 2007 s dôrazom na identifikáciu tendencii k trvalému uplatneniu sa v zahraničí.

Migračný potenciál je v štúdiu analyzovaný z troch rôznych zdrojov: na základe výsledkov výskumu Euro barometer, ktorý sa realizoval v roku 2005; na základe analýzy štruktúry vývojových tendencii voľných pracovných miest v databáze EURES; na základe empirického prieskumu zameraného na analýzu štruktúry a migračného správania sa občanov SR, ktorí pracujú a žijú mimo Slovenskej republiky, v iných krajinách EU/EHP..

Z hľadiska odhadu migračného potenciálu obyvateľstva SR významným zdrojom jedinečných informácií bol empirický prieskum cieľom ktorého bolo: identifikovať a analyzovať socio- demografické charakteristiky občanov SR pracujúcich, resp. žijúcich v iných štátoch EÚ/EHP, identifikovať a analyzovať ich postoje a motiváciu k pracovnej migrácii, kvalifikačné a pracovné charakteristiky a identifikovať špecifiká tých občanov SR, ktorí mali tendencie k trvalému uplatneniu sa v zahraničí. Prieskum sa realizoval v mesiacoch máj – november 2007, celkovo sa ho zúčastnilo 743 respondentov, ktorí tvorili výberový súbor. Zber údajov sa realizoval dvomi spôsobmi. Prostredníctvom portálu Európskych služieb zamestnanosti SR a portálov špecializujúcich sa na problematiku života a práce občanov SR v zahraničí na ktorých bol dotazník zverejnený a priamo vyplnený respondentom a v papierovej podobe prostredníctvom EURES poradcov, ktorí prichádzali do kontaktu s občanmi pracujúcimi v zahraničí. Prieskum bol doplnený expertnými vyjadreniami odborníkov z praxe. Výsledkom riadených rozhovorov na úrade práce je prípadová štúdia zameraná na špecifiká migračného potenciálu do zahraničia a tendencií na trhu práce v Prešovskom kraji, okres Humenné.

Hlavné výsledky a výskumné zistenia

Výskum migračného potenciálu potvrdil tendencie , ktoré naznačili predchádzajúce výskumy realizované v SR so zameraním na pracovnú migráciu. Na základe výskumných zistení „typickým“ slovenským pracovným migrantom, ktorý získal prácu v zahraničí, je mladší muž, slobodný s ukončeným stredným vzdelaním s maturitou.

Výskumné zistenia potvrdili , že cieľovou krajinou je Veľká Británia a Írsko, takmer polovica respondentov žila v čase realizácie prieskumu vo Veľkej Británii a v Írsku. V Rakúsku žilo 8,6% respondentov.

Rovnako ako predchádzajúce výskumy, výskum dokumentoval, že kľúčovým motivátorom práce v zahraničí je finančný aspekt. Význam ukončeného vzdelania sa premietol do prioritizácie faktorov odchodu za prácou do zahraničia U vysokoškolsky vzdelaných respondentov sa významnejšie vyskytovali iné motívy odchodu do zahraničia okrem finančných: zdokonalenie sa v cudzom jazyku, nasledovanie partnera/ky, získanie pracovných skúseností, dôvod žiť inde ako na Slovensku.

Z hľadiska rodovej príslušnosti ženy sa v porovnaní s mužmi častejšie rozhodovali odísť do zahraničia z dôvodu nasledovania partnera a z dôvodu štúdia cudzích jazykov.

Prevažná väčšina respondentov v zahraničí pracovala, bola zamestnaná. Druh pracovného pomeru koreloval s výškou dosiahnutého vzdelania. Respondenti s ukončenou

vysokou školou, vyššou odbornou školou a strednou školou s maturitou mali so zamestnávateľom v zahraničí uzavretý pracovný pomer na dobu neurčitú.

Najúspešnejší v získaní pracovného uplatnenia boli v zahraničí tí respondenti, ktorí pred odchodom v domovskej krajine pracovali (boli zamestnaní alebo podnikali).

Prieskum preukázal nepriamu závislosť medzi získaným vzdelaním respondenta a kvalifikáciou, ktorá sa vyžadovala na pracovné miesto. Nesúlad medzi získaným a požadovaným vzdelaním a kvalifikáciou sa prejavil predovšetkým u vysokoškolsky vzdelaných respondentov, u ktorých viac ako polovica (56,2%) vykonávala prácu vyžadujúcu nižšie ako vysokoškolské vzdelanie.

V zahraničí respondenti vykonávali prevažne profesie kvalifikovaných robotníkov v stavebníctve, strojárstve a poľnohospodárstve a pri obsluhu strojov a zariadení. Druhé najvyššie zastúpenie mali profesie prevádzkových zamestnancov v službách a v obchode. Zastúpenie hraničných kvalifikačných kategórií (pomocní a nekvalifikovaní zamestnanci a vedeckí a odborní duševní zamestnanci) bolo pomerne vyrovnané. So zvyšujúcim sa stupňom vzdelania klesal počet respondentov vykonávajúcich pomocné a nekvalifikované práce. Medzi pomocnými a nekvalifikovanými zamestnancami boli v najvyššej miere zastúpení respondenti so základným vzdelaním a bez vzdelania. Nezávisle od stupňa vzdelania boli obsadzované pracovné miesta prevádzkových zamestnancov v službách a v obchode, tu však boli najviac zastúpení respondenti so stredoškolským vzdelaním s maturitou.

Výskum zisťoval aj plánovanú dĺžku pobytu v zahraničí a tendenciu k jej zmene. Viac ako dve pätiny (41,7%) nevedeli pri odchode zo Slovenska, ako dlho chcú ostať pracovať v zahraničí. V cieľovej krajine ešte stále viac ako jedna tretina respondentov nebola rozhodnutá o plánovanej dĺžke svojho pobytu. Z rozhodnutých respondentov malo najvyššie percento záujem o dlhodobý pobyt od 1 do 3 rokov. Iba necelá jedna pätina bol rozhodnutá v danej krajine zostať natrvalo.

Tých, ktorí pri odchode zo SR mali predstavu o plánovanej dĺžke pobytu v zahraničí, bolo 58,3%. Z nich jedna tretina chcela zostať v danej krajine tak dlho, ako plánovala. Dve tretiny svoje plány zmenili, pričom drvivá väčšina z nich si pobyt plánovala predĺžiť.

Druhostupňovou analýzou sa zisťovali rozdiely medzi respondentmi so záujmom o krátkodobé a trvalé uplatnenie v krajine ich pobytu.

Záujem o krátkodobý pobyt pretrvával prevažne u respondentov žijúcich v Spojenom kráľovstve. Boli to predovšetkým muži, ľudia s nižšími stupňami dosiahnutého vzdelania, slobodní a v hraničných vekových kategóriách (18 – 24 roční a 45 roční a starší). V čase realizácie prieskumu sa v danej krajine nachádzali prevažne krátkodobo, do 1 roka. Medzi ich hlavné motívy odchodu do zahraničia patrilo finančné prílepenie, problémy so získaním práce na Slovensku a záujem zdokonaľiť sa v cudzom jazyku. Pred odchodom do zahraničia bola väčšina z nich nezamestnaná, v zahraničí pracovali predovšetkým v pracovnom pomere na dobu určitú a v sezónnych zamestnaniach v hotelových a reštauračných službách a v poľnohospodárstve. Výrazná väčšina z nich odchádzala z domovskej krajiny už s konkrétnou predstavou o dĺžke svojho pôsobenia v zahraničí.

Najvyššie percento respondentov malo záujem sa natrvalo uplatniť v Českej republike. Bolo medzi nimi vyššie zastúpenie žien, ľudí s vyššími stupňami vzdelania, žijúci v partnerskom zväzku a rozvedení, ľudia v stredných vekových kohortách (25 – 44 roční). V príslušnej krajine sa nachádzali prevažne dlhodobo (viac ako 1 rok). Okrem finančného aspektu ich hlavnými motívmi pre odchod do zahraničia bol záujem žiť inde ako na Slovensku a nasledovanie partnera/ky. Pred odchodom prevažná väčšina z nich v domovskej krajine pracovala v pracovnom pomere alebo podnikala. V zahraničí takmer tri štvrtiny z nich pracovali v pracovnom pomere na dobu neurčitú. V porovnaní so záujemcami o krátkodobé pobyty, zastávali kvalifikovanejšie pozície zodpovedajúce ich dosiahnutému vzdelaniu a

kvalifikácie, prevažne v odvetviach zdravotníctva a sociálnej starostlivosti, školstva, vedy a výskumu, obchodu. Z hľadiska stupňov riadenia bolo medzi nimi vyššie zastúpenie tých, ktorí pracovali na pozíciách vyššieho a stredného manažmentu. Dve tretiny z nich sa pre trvalé uplatnenie v zahraničí rozhodli až počas pobytu v príslušnej krajine.

Výsledky z expertných vyjadrení predstaviteľov Prešovského kraja, okres Humenné ktoré boli spracované do prípadovej štúdie upozorňovali na krátkodobý charakter pracovnej migrácie občanov regiónu. Migračný pohyb obyvateľov regiónu, ktorý je charakterizovaný nízkymi mzdami, je motivovaný potrebou vylepšiť finančnú situáciu a vrátiť sa na Slovensko.

Diskusia, závery

Výskumná štúdia poskytuje jedinečné údaje zachytávajúce tendencie očakávanej návratnosti občanov SR, ktorí svoje rozhodnutie migrovať do zahraničia už zrealizovali a žijú a pracujú v inej krajine EÚ/EHP. Priestor na diskusiu poskytuje použitá metodika on-line dotazníka. Na jednej strane uverejnenie dotazníka na Internete umožnilo dostať sa rýchlo k respondentovi v zahraničí, vyplniť dotazník za krátky čas a s minimálnymi nákladmi ho operatívne odoslať naspäť výskumníkovi. Otázny ostáva výber výskumnej vzorky, keďže k dotazníku mali možnosť sa dostať iba občania s prístupom na Internet, ako aj otázka zabezpečenia vyššej návratnosti vyplnených hárkov, ktoré by bolo porovnateľné so zisťovaním prostredníctvom anketárov a tlačených verzií dotazníkov.

Výsledky získané uvedenou metodikou nepotvrdili hypotézu o masívnom odlive pracovnej sily zo Slovenska do iných štátov EÚ/EHP za účelom trvalého pracovného uplatnenia sa v týchto štátoch. Do predmetnej výskumnej štúdie bola zaradená aj prípadová štúdia zameraná na regionálnu pracovnú migráciu v Prešovskom kraji, okresu Humenné, ktorá rovnako ako internetový prieskum nepotvrdila trvalý charakter odlivu pracovnej sily z mapovaného regiónu do zahraničia.

Latentná ekonomika kultúrnej výmeny au pair

Miloslav Bahna

Sociologický ústav SAV, Bratislava

Sociológia Roč.37 č.5(2005) s. 449-474

Expozícia problému a použité výskumné metódy

Autor štúdie sa venuje problematike au pair, ich špecifickému postaveniu na trhu práce. V predmetnej štúdii sa snaží získať odpovede na fundamentálne otázky: koľko au pair odchádza zo Slovenska a do ktorých krajín? Aké sú rozdiely medzi slovenskými au pair a au pair z bohatších štátov? Vzhľadom na problematickosť kvantitatívneho prístupu k tomuto ťažko merateľnému fenoménu autor doplnil kvalitatívny prístup a analýzu existujúcich odborných zdrojov unikátnymi dátami z internetových agentúr, ktoré sprostredkujú au pair pobyty. Okrem spomenutých dát boli v štúdii použité vizové štatistiky, autentické výpovede au pair, analýzy motivačných listov a propagačných materiálov sprostredkovateľských agentúr ako aj zúčastnené pozorovania stretnutí potenciálnych au pair v sprostredkovateľskej agentúre v Bratislave.

Tieto dáta umožnili autorovi opustiť rovinu individuálnych skúseností. Kľúčovou časťou analýzy je porovnanie základných charakteristík a zastúpenie au pair pochádzajúcich z krajín západnej a východnej Európy, následne vytvorenie typológie au pair a poukázanie na ekonomické aspekty programu definovaného ako kultúrna výmena.

Hlavné výsledky a výskumné zistenia

Podľa zistení, ktoré uvádza autor v štúdií jednoznačne najpreferovanejšou destináciou slovenských au pair je Veľká Británia, s výrazným odstupom nasleduje Rakúsko a Spojené štáty. Údaje z internetových au pair agentúr poukazujú na regionálne rozdiely v preferenciách au pair destinácií. Veľká Británia je jednoznačne najpreferovanejšia vo všetkých krajoch SR. Zaujímavé zistenie je, že ako najjasnejšie regionálne diferencovaný sa na základe výsledkov štúdie javí záujem au pair o destináciu Rakúsko. Kraje hraničiace s Rakúskom - Trnavský (14%), Bratislavský (8,9%) spolu s Trenčianskym (10,3%) dosahujú najvyššiu mieru záujmu o túto destináciu. O au pair v USA prejavovali najväčší záujem inzerenti pochádzajúci z Prešova(9,0%) a Košického kraja(6,%). Preferencia USA na východnom Slovensku súvisí podľa autora s pozitívnou historickou skúsenosťou s vysťahovalectvom do USA v 20. a 30. rokoch 20. storočia.

Imigračná štatistika poukazuje na výnimočnosť slovenskej účasti na trhu au pair. V niektorých rokoch napr. v roku 1996 tvorili au pair zo Slovenska pravdepodobne najväčšiu skupinu au pair, ktorá prišla do Británie. Citované štatistiky naznačujú tendenciu výmeny au pair zo západu za au pair z východnej Európy. Podľa autora hnacou silou au pair výmeny sa stáva ekonomický kalkul – na jednej strane au pair z Východu, ktorá má záujem o účasť na blahobyte hostujúcej krajiny a na druhej strane rodiny pre ktoré sa lacná, poslušná, flexibilná au pair stáva nevyhnutnosťou pri udržaní ekonomického štandardu alebo životného štýlu. Osobitnú pozornosť venuje autor typológii au pair. „Au pair ako zážitok“(typ 1. au pair zo Západu) Ide o dievčatá pre ktoré au pair pobyt predstavuje jednorazový zážitok tzv. „gap year“, ktorý si doprajú pred nástupom do práce, na štúdium. Tento typ podľa autora najviac korešponduje s oficiálnym diškurzom, ktorý predkladajú sprostredkovateľské agentúry. Druhý typ je „Au pair ako útek“(typ 2. au pair z Východu) napr. zo Slovenska, Rumunska. Au pair tu predstavuje únik zo sociálne slabých pomerov, nezamestnanosti, života bez perspektívy a jedinou finančne dostupnú cestu na západ. Takýto typ au pair má tendenciu zostať dlhšie ako au pair prvého typu. Tretím typom je au pair „prázdninová stratégia“(typ 3). Tento typ využívajú najmä študenti a ide skôr o spôsob trávenia prázdnin ako o únik pred ekonomickou realitou v materskej krajine.

V závere autor konštatuje, že po vstupe Slovenska a ostatných krajín strednej a východnej Európy do EU, au pair pobyt už nebude jedinou cestou na pracovný trh niektorých bohatých krajín Západu. Postupne klesajúci záujem o au pair zo Slovenska a ostatných nových členských krajín a rastúci dopyt po službách au pair na Západe bude pravdepodobne kompenzovať vlna au pair z republík Sovietskeho zväzu. Oproti útlmu záujmu Slovákov o au pair v Európe možno očakávať zachovanie atraktivity Spojených štátov, ktoré zastávajú relatívne nedostupné a zapltenie cestovných nákladov zo strany hostiteľskej rodiny môže byť lákavým benefitom tejto destinácie au pair.

Diskusia, závery

Fenomén kultúrnej výmeny au pair dlho nepatrí k témam, ktoré by výraznejším spôsobom vyvolávali záujem sociológie. Tejto téme sa a nielen na Slovensku, doteraz venovali takmer výhradne novinári a autori propagačných materiálov agentúr sprostredkujúcich au pair pobyty. Napriek tomu, že au pair nie je v Európe novým fenoménom, prvé odborné spoločensko vedné texty, ktoré sa aspoň okrajovo venovali au pair vznikli vo Veľkej Británii, ktorá je pravdepodobne najobľúbenejšou destináciou au pair v Európe. Autor tejto štúdie podal zaujímavý pohľad „z druhej strany“. Využil pomerne širokú informačnú databázu k identifikácii ponuky au pair zo Slovenska a zároveň sa pokúsil o určitú kvantifikáciu preferovaných destinácií Slovenských au pair.

Nelegálna práca v podmienkach slovenskej spoločnosti Rastislav Bednárík – Miroslav Danihel – Ján Sihelský Friedrich Ebert Stiftung, Bratislava, november 2003, 50 strán

Expozícia problému a použité výskumné metódy

Prvá časť štúdie, na ktorej sa autorsky podieľali pracovníci Výskumného ústavu práce, sociálneho rozvoja a rodiny a Úradu práce sociálnych vecí a rodiny, sa zaoberá teoretickými otázkami vymedzenia a merania nelegálnej práce, ako aj vtedy platným legislatívnym rámcom a skúsenosťami zainteresovaných ministerstiev na potieraní nelegálnej práce v podmienkach Slovenska ešte pred vstupom do Európskej únie. Druhá časť štúdie prezentuje výsledky empirických zisťovaní v teréne. V mesiacoch júl a august 2003 bol realizovaný dotazníkový prieskum o názoroch odborníkov z regionálnej verejnej a štátnej správy z celého Slovenska na reguláciu nelegálnej práce, spolu 166 respondentov: z Okresných úradov práce, z Okresných úradov – odborov živnostenského podnikania a z Daňových úradov. V mesiaci september 2003 bol uskutočnený prieskum formou riadených rozhovorov s vybranými predstaviteľmi verejnej správy v regiónoch, ktoré sa angažovali na regulácii tieňovej ekonomiky a ich vplyvov na trh práce. Oslovených bolo 20 respondentov, pracovníkov z daňových riaditeľstiev, okresných úradov práce, okresných úradov – odborov živnostenského podnikania, Slovenskej obchodnej a priemyselnej komory – regionálnych komôr a z mestských úradov; v mestách Nitra, Dunajská Streda, Lučenec, Spišská Nová Ves a Prešov.

Hlavné výsledky a výskumné zistenia

V oblasti merania tieňovej ekonomiky štúdia uvádza 2 možnosti. Prvou je možnosť využiť priame metódy merania – teda zisťovania formou prieskumov medzi obyvateľstvom, ktoré sú však vhodnejšie pri prieskumoch na mikroúrovni a získané výsledky je zložité zovšeobecniť. Druhou možnosťou je použiť nepriame metódy – buď metódy rozporov (účtov), ktoré zahŕňajú meranie diferencií medzi príjmami a výdavkami, alebo monetárne metódy (kde zistené anomálie v správaní sa monetárnych premenných sa pripíšu vplyvu tieňovej ekonomiky, alebo využitím metód expertných odhadov (kvalitatívne metódy rozhovorov s relevantnými odborníkmi). Možnosti merania nelegálnej práce na rozdiel od tieňovej ekonomiky sú jasnejšie – vzhľadom na jednoznačnejšiu špecifikáciu nelegálnej práce (definovanej ako „profesionálne aktivity, vykonávané pravidelne za účelom zárobku, nie príležitostne, pritom sa pohybujúce na hranici alebo aj mimo hranice povinností

vyplývajúcich z právneho stavu, s výnimkou tých neformálnych činností, ktoré sú súčasťou kriminálnej ekonomiky, pretože sú v rozpore s trestným zákonom“).

Pred vstupom do Európskej únie bola v legislatíve SR určitá medzera vo vzťahu k potieraniu nelegálnej práce, a preto bola uplatňovaná „Dohoda o spolupráci pri koordinácii a výkone kontroly nelegálnej práce“ z apríla 2000, uzatvorená kontrolnými orgánmi viacerých subjektov zo štátnej správy i samosprávy a nevládných organizácií. Na základe poznatkov z realizácie tejto dohody vláda prijala opatrenia zamerané na vyhľadávanie a potieranie nelegálnej práce formou uznesenia vlády SR č. 366/2001. Relevantným zákonom pre túto oblasť bol zákon č. 95/2000 Z. z. o inšpekcii práce.

Terénne zisťovania priniesli nasledovné výsledky:

Necelá polovica (45%) relevantných pracovníkov tých inštitúcií, ktoré by sa mohli, prípadne mali zaoberať potláčaním tieňovej ekonomiky pripustila, že sa stretáva s prejavmi tieňovej ekonomiky

Najväčší podiel na neduhoch tieňovej ekonomiky majú daňové úniky (vyše tretinový), primerane menej potom nelegálne pracovné pomery nezamestnaných poberajúcich DSP (vyše päťtinový podiel), zisky z neoprávneného podnikania (takmer päťtinový podiel), nezdanené vedľajšie zárobky zamestnancov (vyše šestinový podiel) a najmenej je to zamestnávanie cudzincov (len 7,2 %).

Daňové úrady a úrady práce vidia väčší rozsah na tieňovej ekonomike u ziskov z neoprávneného podnikania než u nelegálnych pracovných pomerov nezamestnaných poberajúcich dávky sociálnej starostlivosti, podobne situáciu vidia aj úradníci v Bratislave.

Na problém nezdanených vedľajších zárobkov zamestnancov upozorňujú výraznejšie v Bratislave než v iných regiónoch Slovenska, čo je pochopiteľné vzhľadom na silnejšiu ekonomiku v Bratislave. Naopak, problém vyplácania dávok sociálnej pomoci v oblastiach s nízkym ekonomickým potenciálom a vysokou mierou nezamestnanosti plodil väčšie problémy aj v súvislosti s rozmachom nelegálnych pracovných pomerov nezamestnaných poberajúcich takúto dávku na strednom a východnom Slovensku.

Prieskum ukázal, že typickými subjektmi pre výskyt nelegálnej práce boli živnostníci a malé podniky, pôsobiace v stavebníctve, maloobchode, v cestovnom ruchu, hoteloch a reštauráciách a v poľnohospodárstve. Išlo najmä o prácu príležitostnú, prípadne sezónnu a vykonávanú najmä nezamestnanými s nižšou kvalifikáciou, prevažne vo veku 25 – 35 rokov, prípadne i vo veku 35 – 50 rokov. Takýto obraz podávali odborníci z organizácií pôsobiacich vo verejnej regionálnej správe. Navodzuje sa tým dojem, že síce išlo o marginálnu záležitosť, avšak v kontexte vysokej miery nezamestnanosti sa „dotknuté“ skupiny stávali vysoko rizikovými pre dlhodobé zotrúvanie v systéme nelegálnej práce a tieňovej ekonomiky.

Výskumné zistenia upozornili, že v motívoch podnikateľov využívať nelegálnu prácu sa nachádzali tak nákladové motivácie, ako aj využívanie existujúcej situácie (podnikatelia sa prispôbujú ekonomickému prostrediu). Z nákladových motivácií to bola najmä existencia vysokých odvodových nákladov (zamestnávateľia odvádzali vysoké sumy na poistné za svojich zamestnancov – okrem miezd platili do poistných fondov ďalších 38 % mzdových nákladov) a motív príliš vysokých mzdových nákladov vo vzťahu k produktivite. Tieto dôvody uvádzalo v priemere 91 % (u odvodov) a 40 % (u miezd) respondentov, odborníkov.

Využívanie nelegálnej práce zdôvodňovali oslovení respondenti najmä prítomnosťou vysokej ponuky pracovnej sily na čierno (58 %) a administratívnymi obmedzeniami, resp. ťarchou právnych predpisov (36 %). Podľa názoru expertov z oslovených inštitúcií v dôvodoch využívania nelegálnej práce prevládajú nákladové motívy pred prispôbovaním sa ekonomickému prostrediu,

Výraznejšou prekážkou účinnejšieho potieranie nelegálnej práce bola podľa názorov odborníkov absencia či nízka angažovanosť obecných či mestských samospráv a slabé pôsobenie SOPK či iných podnikateľských združení v okrese. Kritika voči týmto subjektom zo strany úradníkov verejnej správy rástla smerom na východ krajiny. O niečo menej kriticky sa k týmto subjektom stavali daňové úrady.

Z empirického zisťovania vyplynuli nasledovné námety inštitucionálnych a legislatívnych opatrení, ktoré by bolo vhodné uplatniť pri minimalizácii tieňovej ekonomiky na Slovensku a jej vplyvov na trh práce:

- posilniť aktivity v oblasti kontroly nelegálnej práce, posilniť kompetencie príslušných orgánov, posilniť ich právomoci a lepšie ich odmeňovať,
- sprísniť sankcie, zvýšiť postihy vinníkov za nelegálnu prácu a zvýšiť vymožitelnosť práva.
- znížiť odvodové a daňové zaťaženie,
- prijať zákon o potieraní nelegálnej práce, prípadne definovať nelegálnu prácu v relevantných už existujúcich zákonoch,
- posilňovať podporu podnikania a rozširovania pracovných príležitostí najmä v ekonomicky zaostalých regiónoch,
- zaviesť pracovné knižky, resp. zaviesť povinnosť nosiť so sebou doklady o zamestnaní,
- zlepšiť informovanosť a spoluprácu pri inštitucionálnom potieraní nelegálnej práce –
- vytvoriť pracovnú políciu,
- viac zapojiť do kontroly nelegálnej práce obecné samosprávy a podnikateľské združenia –
- zvýšiť rozdiel medzi minimálnou mzdou a dávkou sociálnej pomoci, aby občan bol stimulovaný na riadne zamestnanie,
- zrušiť dohody o vykonaní práce, lebo tam sa neplatia odvody do poisťovních fondov,
- zefektívniť a zjednodušiť výkon verejnej správy,
- sprísniť pravidlá pre výkon podnikateľskej činnosti,
- zlepšenie mzdovej a sociálnej politiky zamestnávateľov,

Diskusia a závery

Prieskum bol vykonaný v čase vysokej miery nezamestnanosti (dlhodobo bola na úrovni 17 % – 18 %) a v čase pred uskutočnenými reformami v oblasti trhu práce, sociálneho zabezpečenia a sociálnej pomoci. Zistenia a námety získané v danom prieskume predstavujú preto dobový dokument o situácii na trhu práce z pohľadu potierania nelegálnej práce. V tejto súvislosti považujeme za potrebné doplniť, že od roku 2004 na Slovensku nastali výrazné zmeny v legislatívnom prístupe k nelegálnej práci a nelegálnemu zamestnávaniu. V roku 2005 vstúpil do platnosti zákon č. 82/2005 Z. z. o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní, kde je jasne stanovený zákaz nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania a takisto stanovená kontrola nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania. Postihy nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania sú upravené v zákone č. 125/2006 Z. z. o inšpekcii práce a o zmene a doplnení už citovaného zákona č. 82/2005 o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní. Kontrola nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania je obsiahnutá aj v zákone č.5 /2004 o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Vnímanie nelegálnej práce slovenskou verejnosťou

Pavol Marchevský

Slovenská štatistika a demografia, Roč. 15, č.3 – 4 (2005), s. 85 – 98

Expozícia problému a použité výskumné metódy

V štúdiu, ktorá bola zameraná na zmapovanie názorov občanov Slovenskej republiky na nelegálnu prácu autor, pracovník Ústavu pre výskum verejnej mienky pri Štatistickom úrade Slovenskej republiky, informuje o výsledkoch reprezentatívneho prieskumu. Výberový súbor tvorilo 1341 respondentov z celého Slovenska vo veku 18 a viac rokov. Výberová vzorka respondentov zohľadňovala kritériá reprezentativity z hľadiska pohlavia, veku, národnosti, vzdelania, veľkostných skupín obcí a krajov. Otázky boli zamerané na dôvody vykonávania „čiernej práce“, na vykonávanie „čiernej práce“ respondentom, na dĺžku vykonávania „čiernej práce“ a na výhody a nevýhody plynúce z vykonávania „čiernej práce“. Zber údajov bol vykonaný v júni 2005, anketárskou sieťou ÚVVM pri ŠÚ SR.

Hlavné výskumné zistenia a výsledky výskumu

Prieskum operoval s pojmom „čierna práca“. Z výskumných zistení vyplynulo, že obyvatelia Slovenska považujú za najzávažnejšie dôvody vykonávania čiernej práce – existenčný dôvod (odpoveď „Ľudia vykonávajú čiernu prácu, lebo v ich prípade ide o jedinou možnosť zamestnať sa“), ktorý uviedlo 38 % opýtaných, a špekulatívny dôvod vyhnutia sa plateniu odvodov do poisťovních fondov (odpoveď „Ľudia vykonávajú čiernu prácu prevažne preto, že sa snažia vyhnúť plateniu daní a odvodov, aj keď sú prípady, keď nemajú inú možnosť zamestnať sa“), ktorý uviedlo 30 % opýtaných.

Vykonávanie čiernej práce priznalo cca 15 % respondentov. Vo vyššej miere deklarovali vykonávanie čiernej práce najmladší respondenti vo veku 18 – 24 rokov (27 %), robotníci (21 %) a najmä nezamestnaní (až 54 % z nich). V nižšej miere vykonávanie čiernej práce deklarovali ženy (12 %), starší nad 60 rokov (5 %), zamestnanci (8 %) a podnikatelia (8 %).

Osobitný okruh v prieskume, predstavovali otázky kladené respondentom deklarujúcim účasť v čiernej práci. Dĺžka vykonávania čiernej práce tými, ktorí tak činia bola najčastejšie v rozpätí 1 až 3 mesiace v predchádzajúcom roku (teda v roku 2004) – takto odpovedalo cca 2/3 opýtaných. Len 7 % z opýtaných deklarujúcich vykonávanie čiernej práce pracovali na čierne celý predchádzajúci rok. Čiernu prácu v trvaní 1 mesiac deklarovali vo väčšej miere mladí 25 – 29 roční (44 %), robotníci (37 %), obyvatelia malých obcí a miest od 2-tisíc do 10-tisíc obyvateľov (50 %) a z Trenčianskeho kraja (41 %), Žilinského kraja (47 %) a z Prešovského kraja (39 %). Čiernu prácu v dĺžke od 2 do 3 mesiacov vykonávali častejšie respondenti s učňovským vzdelaním (42 %), zamestnanci (44 %) a oslovení zo Žilinského kraja (42 %) a z Banskobystrického kraja (50 %).

Autor na základe výsledkov prieskumu uvádza, či občania považujú úsporu z titulu neplatenia daní a odvodov za výhodu alebo za nevýhodu. Občania pracujúci na čierne takúto úsporu považovali za výhodu v 60 % prípadov, a občania nevykonávajúci čiernu prácu takúto úsporu považovali za výhodu v 49 % prípadov. Naopak, ako nevýhoda sa javilo neplatenie daní a odvodov pre 69 % občanov vykonávajúcich čiernu prácu a pre 75 % občanov nevykonávajúcich čiernu prácu. To, že čierna práca je výhodná aj pre vykonávateľov práce, aj pre poskytovateľov práce, povedalo 59 % občanov vykonávajúcich čiernu prácu a 48 % občanov nevykonávajúcich čiernu prácu.

Autor v závere konštatuje, že nelegálne pracujúci občania si v menšej miere uvedomujú negatívne následky čiernej práce. Pravdepodobne nie sú dostatočne informovaní o strate

výraznej časti sociálnych istôt v prípade invalidity, úrazu, alebo nástupu na starobný dôchodok oproti legálnym pracovníkom.

Diskusia a závery

Výsledky prieskumu sú poznačené pojmovou nejasnosťou základnej kategórie, na ktorú boli občania opytovaní. Rozličné výrazy ako „nelegálna práca“ a „čierna práca“ nie sú identické a môžu vyvolávať v respondentovi rozličné asociácie.

Podiel dospelých občanov zúčastnených na „čiernej práci“ – 15 % z populácie – v zásade zodpovedá expertným odhadom rozsahu šedej ekonomiky na Slovensku. Z tohto hľadiska sa javia výsledky prieskumu ako dôveryhodné.

Dôvod vykonávania nelegálnej práce z titulu „využitia jedinej možnosti zamestnať sa“ bol postupne po roku 2004 rastom slovenskej ekonomiky čiastočne eliminovaný. Naopak, dôvod vyhnutia sa plateniu odvodov a daní bol posilňovaný – aj napr. cez inštitút ekonomicky závislých pracovníkov (najímanie pracovných síl formou obchodných kontraktov na dodávku služby namiesto predchádzajúceho uzatvárania pracovných zmlúv).

Hanzelová, E. „Analýza dopytu po práci a kvalifikačnej štruktúry voľných pracovných miest vo väzbe na ponuku práce“. Bratislava: IVPR, máj 2008, 25 strán (Predbežný čiastkový výstup - interný materiál pre potreby MPSVR SR)

Expozícia problému a použité výskumné metódy

Vývoj na trhu práce v SR v ostatnom období je poznamenaný zásadným obratom vo vzájomnom vzťahu dopytu po práci a ponuky práce. Po dlhom období zložitého vývoja sprevádzaného reštrukturalizáciou hospodárstva, hromadným uvoľňovaním pracovníkov, nízkou tvorbou pracovných miest, poklesom zamestnanosti a extrémne vysokou úrovňou nezamestnanosti trh práce SR vstúpil do novej fázy svojho vývoja, pre ktorý je príznačná vysoká dynamika tvorby pracovných miest, rast zamestnanosti a klesajúca úroveň nezamestnanosti. K pozitívnemu vývoju na trhu práce významným spôsobom prispel silný ekonomicky rast, ktorý podnietil tvorbu nových pracovných miest. Podľa údajov Štatistického úradu SR objem vytvorených nových pracovných miest v období rokov 2004 -2007 vzrástol dvojnásobne (z 11 403 na 21 908).

Napriek pozitívnym trendom na trhu práce, sa prehľbuje štrukturálny nesúlad medzi dopytom po práci a ponukou práce. Uvedený nesúlad sa prejavuje najmä v nedostatku kvalifikovaných pracovných síl a v disparitách medzi kvalifikačnými požiadavkami voľných pracovných miest a kvalifikačnom profile disponibilnej pracovnej sily. Trh práce SR čelí v súčasnosti problému nesaturovaného dopytu po práci t.j. problému neobsadených pracovných miest z hľadiska ich rozsahu a kvalifikačnej skladby. Nesaturovaný dopyt po práci má negatívny dopad na možnosti ďalšieho ekonomického rastu ekonomiky SR, limituje jej inovačné kapacity obmedzuje jej konkurencieschopnosť.

Zabezpečenie efektívneho fungovania trhu práce a riešenie otázok spojených s nedostatkom kvalifikovanej pracovnej sily patria k prioritám politiky zamestnanosti vlády SR. V súvislosti s hľadaním ciest optimalizácie štruktúry dopytu po práci a ponuky práce, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR poverilo Inštitút pre výskum práce a rodiny realizáciou monitoringu aktuálneho rozsahu a kvalifikačnej skladby pracovnej sily požadovanej zamestnávateľmi.

Monitoring bol uskutočnený prostredníctvom empirického výskumu na výberovej vzorke 280 zamestnávateľských subjektov. Výberová vzorka spĺňala kritéria reprezentatívnosti (zhodnosti so základným súborom) z hľadiska odvetvovej štruktúry,

veľkosti (počtu zamestnancov), regionálnej štruktúry a právnej formy zamestnávateľských subjektov.

Empirický výskum si kládol za cieľ:

- zmapovať stav v oblasti kvalifikačných potrieb dopytu po práci a kvalifikačnej štruktúry ponuky práce
- zistiť rozsah neobsadených voľných pracovných miest, odvetvovú a regionálnu distribúciu VPM a základné parametre kvalifikačného nesúladu dopytu po práci a ponuky práce,
- identifikovať stratégie uplatňované zamestnávateľmi pri saturácii potrieb po kvalifikovaných pracovníkoch, rekognoskovať bariéry zamedzujúce obsadeniu disponibilných voľných pracovných miest, indikovať prístupy zamestnávateľov k riešeniu a predchádzaniu vzniku kvalifikačných disparít.

Pre potreby zberu terénnych dát bol vypracovaný štandardizovaný dotazník s celkovým počtom 40 identifikačných, postojových a námetových otázok. Zberom dát v teréne bola poverená výskumná a marketingová agentúra TNS s.r.o. Zber dát v teréne sa uskutočnil v mesiaci apríl 2008. Na otázky dotazníka odpovedali vedúci personálnych útvarov zamestnávateľských subjektov, manažéri, konatelia a zamestnanci oddelení ľudských zdrojov.

Hlavné výsledky a výskumné zistenia

Predmetný empirický výskum bol prvý svojho druhu výskum zameraný na mapovanie rozsahu nesaturovaného dopytu po práci a kvalifikačných požiadaviek na pracovné miesta. Výskum priniesol celý rad poznatkov využiteľných pre potreby decíznej sféry v oblasti riadenia procesov súvisiacich s nedostatkom pracovnej sily a kvalifikačného nesúladu dopytu a ponuky práce. Dolu uvedený text obsahuje stručnú deskripciu základných výskumných zistení:

Rozsah neuspokojeného dopytu po práci vo výskumnom súbore:

viac ako štvrtina (25,8%) výberového súboru v čase realizácie prieskumu disponovalo neobsadenými voľnými pracovnými miestami,

neobsadené VPM evidujú najmä spoločnosti spoločností s ručením obmedzeným (58,2%) a akciové spoločnosti (23,9%),

nedostatok pracovnej sily pociťujú najmä malé podniky s počtom od 20 do 49 zamestnancov,

drvivá väčšina neuspokojeného dopytu po práci je kumulovaná v odvetví priemyslu a služieb (priemysel 37,3% a služby 38,8%),

kvantitatívne najrozsiahlejší segment dopytu po práci je koncentrovaný v Bratislavskom kraji (32,8% z celkového objemu dopytu po práci v prieskumnom súbore),

rozsah počtu neobsadených VPM u drvivej väčšiny (76,1%) zamestnávateľských subjektov osciluje v rozmedzí od 1 do 5 VPM.

Dôvody vzniku neobsadených voľných pracovných miest:

v dôsledku rozšírenia výroby a diverzifikácie poskytovania služieb vzniklo 37,3% PM a v dôsledku zavedenia nových výrobkov a služieb 20,9% PM (novovytvorené pracovné miesta),

značná časť neobsadených VPM vznikla v dôsledku výpovede zo strany zamestnanca, odchodu zamestnancov do starobného dôchodku alebo na materskú/rodičovskú dovolenku.

Štruktúra neobsadených voľných pracovných miest podľa tried klasifikácie zamestnaní

orientácia dopytu po práci na nízko kvalifikovaný segment pracovných síl (KZAM 7 a KZAM 8) – 64% z celkového dopytu po práci,

najnižší dopyt po práci je v segmente vysoko kvalifikovaných činnosti – KZAM 1 a KZAM 2. Využívanie aktívnych opatrení na trhu práce (AOTP) pri obsadzovaní VPM

výskumné poznatky nasvedčujú o všeobecne nízkej úrovni využívania nástrojov AOTP, osobitne schém dotovaných pracovných miest a nástrojov na zvýšenie adaptability a zamestnateľnosti zamestnancov. Relatívne uspokojivá úroveň bola zaznamenaná vo využívaní absolventskej praxe.

Investície do rozvoja ľudských zdrojov

výskum preukázal nízku úroveň účasti zamestnávateľov v rozvoji ľudských zdrojov; polovica (51,8%) zamestnávateľov výberového súboru nezabezpečuje rekvalifikáciu svojim zamestnancom a 7,9% zamestnávateľov neumožňuje zamestnancom absolvovať rekvalifikačné kurzy,

hlavným dôvodom neochoty zamestnávateľov investovať do rozvoja odborných zručností zamestnancov je presvedčenie, že rozvoj a zdokonaľovanie odborných zručností je v kompetencii samotných zamestnancov.

Predpokladaný dopad neobsadených voľných pracovných miest

dopad neobsadených VPM sa prejaví najmä v prerozdelení existujúceho objemu práce medzi kmeňových zamestnancov a vo zvýšení ich pracovnej vytťažnosti.

Alternatívy riešenia neobsadených VPM

drvivá väčšina zamestnávateľov výberového súboru, napriek existujúcim problémom so získavaním nových pracovníkov, bude naďalej uplatňovať náborové stratégie na domácom trhu práce,

v rámci uplatňovaných náborových stratégií sa zvýši intenzita inzerovania VPM a budú sa využívať inovatívne náborové metódy,

mnohí zamestnávatelia uvažujú so zamestnávaním starších pracovníkov,

v rámci stratégie predchádzania nedostatku pracovníkov zamestnávatelia uvažujú so zvýšením súčasnej mzdovej úrovne a reštrukturalizáciou existujúcich pracovných miest,

ako jedno z preferovaných zamestnávateľmi riešení je využívanie práce dočasne pridelených pracovníkov,

k menej preferovaným riešeniam patrí dovoz pracovníkov z tretích krajín.

Diskusia

Problematika nedostatku kvalifikovaných pracovníkov patrí v súčasnosti k najaktuálnejším a najdiskutovanejším agendám. Zamestnávatelia poukazujú na potrebu riešenia neobsadených VPM z dôvodu ich možného negatívneho dopadu na rozvoj ekonomiky a tlaku na mzdovú úroveň. Jedným z možných riešení je využitie práce nezamestnaných osôb, počet ktorých koncom roka 2007 osciloval na úrovni takmer 240 tis. Avšak hlavnou prekážkou využitia práce nezamestnaných osôb je ich nízka kvalifikačná vybavenosť. MPSVR SR vidí východisko z tejto situácie v intenzifikácii tréningových programov pre nezamestnaných, ktoré by boli zamerané na potreby voľných pracovných miest.